

ספוילרים

בתהליכי ישוב סכסוכים או משא-ומתן מדיני, קיימים בדרך כלל גורמים רדיקאליים המאמינים כי השלום שייצמח מהליך הפיוס מאיים על עוצמתם ועל האינטרס שלהם. גורמים אלו יגבירו את השימוש באלימות לנוכח ההתקדמות במשא ומתן בין הקבוצות מתונות. גורמים אלו מכונים בפיו של חוקר היחב"ל סטפן סטדמן (1997) Spoilers (מחבלים/מקלקלים). האינטרס של הספוילרים לשמר את היריבות ולמנוע את ההתקדמות לעבר הפיוס והשלום.

כאשר הספוילרים מצליחים במזימתם, התוצאות הרוות אסון כפי שאירע באנגולה (1992) ורואנדה (1994) – שם נהרגו מאות אלפים חפים מפשע. אשר על כן, טוען סטדמן, ההבדל בין הצלחה לכישלון של הספוילרים טמון במידת ההצלחה בניהולם. בניהול חכם - השלום מנצח. בניהול כושל - ינצחו הספוילרים במחיר דמים יקר.

קיימות מספר גישות להתמודדות עם הספוילרים. הגישה הראשונה היא גישת הכניעה. וויתור לדרישות הספוילרים כל עוד הם משרתים את תהליך הפיוס. הגישה השנייה דוגלת בסוציאליזציה של הספוילרים. מדובר בתהליך מורכב המשלבם בתהליך הפיוס באופן אפקטיבי. הגישה השלישית דוגלת במלחמת חורמה. כול אחת מהגישות רלוונטיות אם מזהים את הסיטואציה ואת המשמעויות הנגזרות של הבחירה. החשוב מכול, לא להישאר אדישים להמצאות הספוילרים. יש לזהות ולאפיין אותם, להבין את פוטנציאל הנזק שלהם ואז לגבש דרך התמודדות אפקטיבית.

יום הכיפורים, הוא יום שבו מגיע לשיאו תהליך הפיוס בין א-לוהים ועם ישראל כאומה וכיחידים. שיאו של היום בעבודת הכוהן הגדול בבית המקדש בהקרבת שני השעירים כפי שמופיע בפרשת "אחרי-מות" (ויקרא פ' טז):

"וַיִּתֵּן אֶהָרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גֹּרְלוֹת גֹּרְלוֹת גֹּרְלָאֶחָד לֵה' וְגֹרְלָאֶחָד לְעֵזָאֵל: וְהִקְרִיב אֶהָרֹן אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּרֶל לֵה' וַעֲשֵׂהוּ חֲטָאת: וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּרֶל לְעֵזָאֵל יַעֲמֵד חַי לְפָנָי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֵזָאֵל הַמִּדְבָּרָה".

שני שעירים – אחד לה' ואחד לעזאזל. מיהו/מהו "עזאזל" ששולחים אליו את אחד השעירים בעיצומו של יום הכיפורים הרחק מאוד מחוץ לתחומי בית המקדש, עד למדבר? קולמוסין רבים נשברו בהבנת הסוגיה. מדובר בסוגיה שחובקת בתוכה לכאורה תפיסת שניות בהבנת מציאות האלוהים – הייתכן?!

מבין המפרשים הרבים שהתמודדו עם הסוגיה אני בוחר להביא את הרמב"ן שמצטט את המדרש בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרק מו):

"לפיכך היו נותנין לו לסמאל [השטן המכונה עזאזל] שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם, שנאמר גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל.... גורלו של עזאזל שעיר החטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר ונשא השעיר עליו. ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכפורים, אמר לפני הקדוש ברוך הוא, רבון כל העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת שבשמים, מה מלאכי השרת יחפי רגל כך הן ישראל יחפי רגל ביום הכפורים".

גם בתהליך הפיוס שבין אלוהים ועם ישראל ישנם גורמים שליליים המונעים את הפיוס הזה (ספויילרים). השטן הוא ישות דמונית המחפש כול העת הזדמנויות למנוע את הפיוס ואף ולהחמיר את המשבר בין א-לוהים ואדם. התורה מודעת להימצאותו של השטן כמייצג את כול כוחות האופל והרשע שבעולם (לרבות יצר לב האדם), ובמקום להתעלם ממנו היא מבכרת להתמודד איתו באופן אפקטיבי. שולחים לשטן, כביכול, קרבן ("שוחד ביום כיפורים") על מנת לרכך אותו ולעודד אותו למצוא נקודות זכות בעם ישראל. לולא כך, ייתכן חלילה ועם ישראל לא היה יוצא זכאי ביום הכיפורים. בעקבות השעיר שנשלח לעזאזל, מתהפך מעמדם של ישראל מחובה לזכות.

דומה שגם עלינו כפרטים מוטלת האחריות בבואנו לנהל שיח של פיוס עם האחר, לזהות בסביבה הרחבה את הגורמים הפוטנציאליים (הספויילרים) שעלולים לפגוע בתהליך ולמנוע את הצלחתו (אנשים, אידיאולוגיות, חברה וכו'). טיפול אפקטיבי בתהליך הפיוס מצריך התייחסות יעילה לא רק ביחס אל האחר אלא גם לסביבתו.